

VILNIUS UNIVERSITY

NERIJUS STASIULIS

THE MEANING OF THE PHILOSOPHY OF ARISTOTLE IN THE THINKING OF
HEIDEGGER

Summary of the Doctoral Dissertation

Humanities, Philosophy (01 H)

Vilnius, 2014

Dissertation was prepared at Vilnius University, 2009-2014

Scientific Supervisor:

doc. dr. Skirmantas Jankauskas (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01 H).

Dissertation is defended at a public session of the Scientific Council of Philosophy, Vilnius University:

Chairman:

prof. dr. Albinas Plėšnys (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01 H).

Members:

prof. habil. dr. Bronislavas Juozas Kuzmickas (Mykolas Romeris University, Humanities, Philosophy – 01 H),

prof. dr. Jūratė Rubavičienė (Lithuanian University of Educational Sciences, Humanities, Philosophy – 01 H),

prof. dr. Rita Šerpytytė (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01 H),

doc. dr. Mintautas Gutauskas (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01 H).

Opponents:

prof. dr. Dalius Jonkus (Vytautas Magnus University, Humanities, Philosophy – 01 H),

doc. dr. Naglis Kardelis (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01 H).

The official defence of the dissertation will be held at 9 a.m., May 2, 2014, at the Dept. of Philosophy, Vilnius University (auditorium 201).

Address: Universiteto 9/1, LT-01513, Vilnius, Lithuania.

Summary has been circulated on March __ 2014.

Dissertation is available at the Vilnius University Library.

VILNIAUS UNIVERSITETAS

NERIJUS STASIULIS

ARISTOTELIO FILOSOFIJOS REIKŠMĖ HEIDEGGERIO MĄSTYME

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filosofija (01 H)

Vilnius, 2014

Disertacija rengta 2009-2014 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

doc. dr. Skirmantas Jankauskas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H).

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Filosofijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

prof. dr. Albinas Plėšnys (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H).

Nariai:

prof. habil. dr. Bronislavas Juozas Kuzmickas (Mykolo Romerio universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H),

prof. dr. Jūratė Rubavičienė (Lietuvos edukologijos universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H),

prof. dr. Rita Šerpytė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H),

doc. dr. Mintautas Gutauskas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H).

Oponentai:

prof. dr. Dalius Jonkus (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H),

doc. dr. Naglis Kardelis (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H).

Disertacija bus ginama viešame Filosofijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2014 m. gegužės mėn. 2 d. 9 val. Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto 201 auditorijoje.
Adresas: Universiteto 9/1, LT-01513, Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2014 metų kovo mėn. __ d.
Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

The problem of the research. The dissertation contributes to probably the most weighty research activity of the Vilnius University Department of Philosophy – the analysis of the fundamental questions in philosophy and metaphysics. The vein of the analysis is the essential question of the meaning of being. Hence the narrower problem of the meaning of the philosophy of Heidegger which revolves around the question of being is given rise. The dissertation investigates the philosophy of the German thinker in its entirety and represents it as a response to philosophy's essential question of the meaning of being. All of this entirety is represented *through* its relation to the basic concepts of Aristotle's philosophy. Thus we seek a more profound understanding of the essentials of Western philosophy, culture and science as Western thought is determined by these concepts. The analysis of the said problems is given as a reply to dissertation's central problematic question: *What is the meaning of the philosophy of Aristotle in the thinking of Heidegger?*

Up until now Aristotle's philosophy is mostly known by dint of Latin translations of its basic concepts – substance, potency, act, cause, principle and so forth – which together brought a distinctive construal of these concepts, while this construal proved crucial to the later development of Western philosophy, science and culture. Even when reading Aristotle's texts in original Greek, its primary terms of *οὐσία*, *δύναμις*, *ἐνέργεια*, *ἐντελέχεια*, *αἴτιον*, *ἀρχή* and others are today cognized in accordance with their established meanings. Hegel was probably the first to start reading the Greek texts in order to interpret them according to their original meaning and Heidegger took over this task in the twentieth century. Even though *Being and Time* does not contain many explicit references to Aristotle's texts, this work, however, formed as a construal of Aristotle's original conceptions as it is apparent from the earlier works, while the later works consist in developing this construal. The historic dimension of Heidegger's philosophy can come to the fore after the famous *Kehre* only because already before that it consisted in a new understanding of the concepts on which the history of Western philosophy was grounded.

The dissertation has a *metaphilosophical* meaning as it considers the problem of the relation among pre-modern, modern and post-modern philosophies. On the basis of the Heideggerian conception of *Seinsgeschichte* and the Heideggerian interpretative appropriation of Aristotle's concepts, these three paradigms, or epochs, are linked to

different possible approaches to these concepts, and this allows to understand them as different but conceptually linked manifestations of the one (historical) movement of being. Thus we substantiate the attitude that our time's fundamental philosophic, scientific and cultural problems and their possible solutions can and are to be understood as references to different possible ways of construing of Aristotle's philosophy. The possible construals and solutions are not considered of equal value, but, on the basis of the Heideggerian thinking of being, we provide a means to evaluate them from the stance of the conception of the ontological difference by exhibiting its peculiar fourfold structure which in Heidegger's philosophy coincides with the fundamental structure of Aristotle's philosophy.

A key importance is meant for a critique of Descartes' philosophy (to be precise, *Cartesian dualism* and its various forms) which, in the dissertation, is considered a philosophic basis for various trends in modern (Galileo, Leibniz et al.) as well as postmodern (Deleuze, Derrida et al.) thought. The forms of Cartesian dualism (mechanistic as well as voluntaristic or vitalistic (Bergson) philosophy, rationalist as well as irrationalist one) is equiprimordially derived, according to the viewpoint of *Seynsgeschichte*, from the Greek concepts of *οὐσία*, *δύναμις*, *ἐνέργεια*, *ἐντελέχεια*, *αἴτιον*, thus the critique of these shapes takes the form of a more fundamental reflection of these concepts which coincides with an interpretation of Aristotle's philosophy in terms of the ontological difference, or the remembrance of being (the fourfold structure).

Representing Heidegger's philosophy *through* its relation to Aristotle's basic concepts provides a *prolific strategy of the construal* of the former as we disclose internal notional links between texts of a certain period as well as between different periods of the German thinker's oeuvre while showing that in each and every case one is guided towards approaching these fundamental concepts in terms of the ontological difference – the difference *and* the unity between being and the what-is (being and time). This way of construing unifies the view that the entirety of Heidegger's philosophy is unitary with the view that this philosophy involves a significant evolution: even though there are significant differences between earlier and later periods of the oeuvre, it still is unitary because from the very beginning it does unfold as a single insight which lay at the basis of Aristotle's concepts and keeps ever more fundamentally retrieving this insight.

The aim and objectives of the research. The aim of the dissertation is to demonstrate that the construal of the basic concepts of Aristotle's philosophy is the axis around which Heidegger's philosophy in its entirety – beginning with the early period and ending with the late one – revolves. We assert that Heidegger's philosophy as a whole is a double movement of dismantling and ever more primordially reinstating Aristotelian philosophy (and – together – Cartesian philosophy that is derived from Greek ontology).

The aim is achieved by realizing these objectives:

- a) to demonstrate that during the early period the Heideggerian method of formal indication forms as an interpretation of the Aristotelian conception of analogy by means of phenomenological and neo-Kantian philosophy, whereas later this method becomes central to the construal of Aristotle's philosophy in terms of the pre-conceptual source of theory, and this construal in turn becomes the axis of Heidegger's philosophy;
- b) to demonstrate the contribution of Leibniz as well as of the authors of German Idealism (Schelling and Hegel) and of their critique of Cartesianism while appropriating Aristotelian concepts, to the Heideggerian conception of ecstatic time as a translation of Aristotle's conception of *κίνησις* and *ἐντελέχεια*;
- c) to demonstrate that, in the thinking of Heidegger, the construal of the Kantian apriorism is a means to reinterpret Aristotle's basic concepts (*οὐσία*, *αἴτιον* et al.) from the horizon of temporality, and the Heideggerian conception of ecstatic time *is* this reinterpretation;
- d) to demonstrate Cartesian philosophy to be historically as well as conceptually derived from Greek ontology and to prove the Heideggerian critique of Descartes' philosophy to be a construal of the relation between Aristotle's ontology and that of Plato's, preferring the Aristotelian position;
- e) to delimit the Heideggerian critique of rationalism against irrationalist trends in philosophy and to demonstrate that it arises as a translation of Aristotle's philosophy, especially his conception of *πάθος*;
- f) to demonstrate Heidegger's late "another thinking" to be a re-construal of Aristotle's philosophy which interprets its basic concepts in terms of their belonging to the horizon of pre-Socratic thinking which in turn is translated in terms of the ontological difference.

The methodology of the research. In the dissertation we seek to discuss the whole of Heidegger's philosophy, while approaching it from the point of view of its *τέλος*, that is interpreting the philosophy of the earlier periods from the perspective of the most mature one.

Heidegger's *texts* which belong to different periods and discuss different themes are analyzed by showing their specific textual and notional interconnectedness and thus revealing a common principle substantiating these different texts. Put otherwise, we reveal the common structure of thought – the fourfold as a (re)construal of Aristotle's basic concepts in terms of the ontological difference.

The *conception* of Heidegger's philosophy as well as the conceptions compared with it are investigated hermeneutically-phenomenologically. The hermeneutic understanding of them proceeds in terms of their pre-theoretical suppositions and historical "context". And a hermeneutic understanding of an *other* is united with an *autophenomenological* description of different possible ways of revealing being. Thus it is not the relation between the essentials of Aristotle's philosophy and that of Heidegger's as distinct from each other that is analyzed, but their unity in Heideggerian-Aristotelian hermeneutic-phenomenology. The diachronic historical aspect of this philosophy is presented as connected with a synchronic comparison of the revealing of being by philosophers of different epochs.

We preserve the attitude that the richness and essence of Heidegger's thought can only be disclosed by gathering various cases of its fundamental principle – the construal of Aristotle's philosophy in terms of the ontological difference – which, in different themes and in various namings, unfold along all the track of the thinker's creativity. We demonstrate *family resemblances* à la Wittgenstein among different fragments of Heidegger's thought, thus indicating an *equiprimordialness* of all of them – their arising *together* from the Heideggerian re-translation of Aristotle's basic concepts.

Critical reconstructions of the philosophies of Heidegger and Aristotle are matched with critical reconstructions of philosophies other than the two. Thus we discover what premises of the Heideggerian construal of Aristotle's philosophy had cristalized in the thought of other philosophers, and we also disclose the particularity of the Heideggerian construal.

Critical reconstructions of Husserl's and neo-Kantian Lask's philosophies are invoked in order to present two central moments of the interpretation of Aristotle's philosophy: the project of investigating pre-conceptual suppositions of a theory as well the method of formal indication. The transformation of the Husserlian conceptions of intentionality and internal time-consciousness in Heidegger's thought is also shown thus disclosing the possibility to construe Aristotle's basic concepts phenomenologically.

Critical reconstruction of Leibniz's philosophy is invoked in order to show the deeper source of phenomenology itself and to demonstrate that from the very outset it contained a seed of transforming the Cartesian paradigm. By comparing the philosophies of Leibniz and Heidegger we substantiate a coherent transition from the Cartesian paradigm privileging modern analytical geometry to the paradigm to the Heideggerian-Aristotelian one privileging a temporal non-dualistic horizon of revealing of being.

In order to demonstrate the transition from the Cartesian atemporal intellectual capture of an object to the temporal construal of *οὐσία* which historically derives the modern conception of object, we present a critical reconstruction of the conception of the unity of a priori forms of sensibility (time and space) and understanding.

The equiprimordial importance of the dimensions of eternity and historicity (temporality) in the Heideggerian-Aristotelian thought is demonstrated by comparing it to the philosophies of Schelling and Hegel and to the critical reconstructions of the construal of Aristotelian philosophy that they presuppose. Introducing the dimension of historicity assumes that the Heideggerian conception of being's historicity absorbs and develops Hegel's and Schelling's conception of history. Invoking a critical reconstruction of Schelling's philosophy, the equiprimordial genesis of the analysis of pre-theoretical suppositions of theory and the ecstatic structure of thought is demonstrated.

In order to bring forth the distinctness of the thinking of Heidegger, we demonstrate its difference from both rationalist (Cartesianism) and irrationalist (Bergsonism) trends in philosophy. In terms of Heidegger's philosophy, both of these trends are conceptually as well as historically derived from Greek conceptions (*οὐσία*, *ἐνέργεια* ir kt.); therefore comparing Heidegger's thought to those of Descartes' and Bergson's reveals the peculiarity of the Heideggerian treatment.

We treat Hobbes's thought as a conceptual link between modern and Aristotelian conceptions of causality, while the Heideggerian destruction of the Hobbesian conception is represented as a means of transition from the modern conception of cause and act to the Heideggerian-Aristotelian one of action as work (*Werk*).

The whole analysis presupposes the Heideggerian unity of transcendental, or ontological, passivity and activity, irrationality and rationality, object and subject, being and entity.

The novelty of the research. In Lithuania, the meaning of the philosophy of Aristotle in the thinking of Heidegger has so far not been reflected over in an elaborate manner, while in the broader international context it has also been ambiguously understood. More often than not scholars discuss isolated aspects of the Heideggerian construal of Aristotle's philosophy, whereas in the dissertation we labour to demonstrate the essential interconnectedness of the different aspects. Thus we demonstrate Heidegger's thinking as a whole to be maintained by his construal of the basic concepts of Aristotle. We reveal the fourfold structure of the Heideggerian ecstatic thinking and suggest that it develops by dint of construing the Aristotelian thought in terms of the ontological difference.

The dissertation indicates the positive contribution of the results of Leibniz, Schelling and Hegel to philosophy of Heidegger, and, contrary to the usual, asserts the importance of the dimension of eternity in the ecstatic temporal thinking as the construal of the basic concepts of Aristotle's philosophy.

The central importance of the conception of the unitary relation between activity and passivity is emphasized. In terms of this conception we construe the controversial analysis of the ready-to-hand in *Being and Time*. We demonstrate that, viewed in the perspective of Heidegger's thinking in its entirety, it points to the rethinking of Aristotelian concepts in terms of the ontological difference as well as its inherent unitary relation between activity and passivity. We indicate that this principle of the unity of activity and passivity is common to the Heideggerian reflection on various themes – religion, history, politics, art, science, time – and unites them as a manifold expression of a single ontology.

The dissertation also contributes to the search of proper ways to translate the terms of Heidegger's philosophy into Lithuanian.

Contents of the research. The dissertation presupposes as well as argues for the assumption that Aristotle's philosophy is the spotlight in Heidegger's philosophy. The philosophy of Heidegger in its entirety can be considered to be a construal of the philosophy of Aristotle. Philosophies of other thinkers are important to the former insofar as they provide means to appropriate Aristotelian thought in the post-Cartesian age or inasmuch as they themselves are Aristotelian. The dissertation argues that Heidegger's philosophy as a whole is a twofold movement of deconstructing and more primordially restructuring Aristotelian philosophy as well as Cartesian philosophy as the latter is derived from the former.

Heidegger's philosophy has an essential relation to that of Aristotle's, and these two correlate structurally. At the same time the Heideggerian construal of Aristotelian philosophy is a critique of Cartesian philosophy. This construal and critique is based on the assumption that the key Greek conception of *οὐσία* means the unity of constancy and temporality, whereas Cartesian philosophy historically as well as conceptually emerges from the inauthentic (*uneigentlich*) absorption of the Greek meaning of *οὐσία* whereby it is detemporalized. The Heideggerian thought develops as a retrieval of the aboriginal *οὐσία* and hence also as the searching of the essentials of the Cartesian paradigm. The Heideggerian-Aristotelian philosophy constitutes its own relation to the Cartesian paradigm on the basis of an interpretative appropriation of the Greek distinction between *ἀλήθεια* and *ψεῦδος* which is merged with Christian experiences of conscience and *creatio ex nihilo*.

Aristotelian philosophy proved crucial to the development of Western science (from grammar to physics) and determined the guise of Western science that defines the current age. Therefore for Heidegger, who turns Husserlian phenomenology and neo-Kantian philosophy into his phenomenological hermeneutics which in turn is later transformed into being-historical thought, the research on the being-historical origin of the condition of the present science and age leads to the pre-Socratic thought through the philosophy of Aristotle. For the German philosopher the primordial understanding of Aristotle's texts is tantamount to the primordial understanding of Greek philosophy in

general as both the Stagirite's thought and that of the Greeks in general are considered to be rooted in the experience of *presence* (*Anwesen(heit)*). Parmenides, Plato and Aristotle, according to the German philosopher, thought *the same* but they differently accounted for *the presence (presenting) of being* (*Anwesen/Anwesenung*): the revealing of Aristotelian *ἐνέργεια* and *ἐντελέχεια* was a serious performing of the tasks set to philosophy by Plato and Parmenides. The gist was not to say new but what the ancients had already said. The assumption of the essential affinity (unity) of the Greek thought is relevant methodologically as it enables our age, which stands on Aristotle's shoulders, to proceed, according to „an old principle of hermeneutics“, from the clearer conceptions of Aristotle's to the more obscure ones of Plato's and then to the very pre-Socratic origin itself.

The assumption of the unity of Greek thought cannot be just taken for granted. In our time, which is defined by the dominance of formal logic, Aristotle is often given credit for his analytic genius whereas Plato is, on the contrary, prized for his synthetic genius and the philosophies of the two are found to be at odds. But the techniques of analysis and synthesis are rather applied to the thought after the very moment of its conception and indicate different ways of its statement. While Heidegger thinks this very moment of conceiving thought and thus for him *this very unconcealing of being* is the common nerve of both the philosophy of the Greeks and that of his own. Hence, the particularity of Aristotle was only a more radical and scientific statement of what every other Greek thinker before him had attempted. Even though analysis may dominate Aristotle's enunciation, it is not it that determines the nature and content of his thought.

Presence, the presenting of being, are different names of what in Greek is called *οὐσία*. *Οὐσία* (the isness, or beingness, in general) is, according to Heidegger's central insight, perceived as *constant presence (presenting)(ständige Anwesenung)* by the ancient Greeks. The gap between the more common traditional detemporalized perception of *οὐσία* and that of his own is bridged by Heidegger by investigating Aristotle's texts that describe the still alive principles and concepts of the Greeks that later turned stiff and, after suffering the effects of their Latin translations, became the principles and concepts of traditional philosophies and current science, whereas the primordial investigation of these texts allows to account for the source of these principles and concepts (the *destruction* (Destruktion) in *Being and Time*) and to understand them more

fundamentally in the horizon of the thinking of being involving the ecstatic-temporal characteristic (the *repetition* (Wiederholung) in *Being and Time*). The aboriginal interpretation of Aristotle's texts and, to be more specific, of the central conception of *οὐσία* is enabled by the fact that Heidegger found a remarkable affinity – in terms of both method and content – between his own original phenomenological research and that of Aristotle's. In fact, any attempt to discriminate between Heidegger's „very“ philosophy from his construal of Aristotle's philosophy is barely possible. Central to Heidegger's thinking is not only the assumption of the unity of Greek thought but also that of the unity of the Greek thought with his own. By moving away from the grown-stiff conception of Aristotle's philosophy towards its authentic meaning, Heidegger *ipso facto* moves towards his own thinking of being and away from the now-usual Cartesian thinking described by Galilean mathematized physics, modern conception of causality (from lat. *causa*), formal, or symbolic, (mathematized) logic, and empiricism (mostly a creation of British philosophers). Heidegger's philosophy does not mean a rejection of a stiff Aristotelianism or Cartesianism but a phenomenological-hermeneutic investigation of their meaning and origin. A more *fundamental* understanding of these stiff conceptions is what the *repetition* (Wiederholung) consists in. But, in accordance with the Aristotelian principle of *γένεσις καὶ φθορά*, the generation of the Heideggerian authentic understanding is not possible without a corruption, or destruction (Destruktion), of the usual understanding.

Heidegger emphasizes that the conception of modern object – *ob-iectum*, what is thrown against (the cognizing consciousness), in German – *Gegenstand*, what is (constantly) standing against – ontologically as well as historically relies on the Greek conception of *οὐσία* as constant presence. The capture of the object is a priori mathematical, hence in the post-Cartesian paradigm reality is defined by a mathematically regular order. The very conception of a mathematically regular order is conceptually (ontologically) and historically reliant on the Greek conception of *οὐσία* – presence. *Οὐσία* and *Gegen-stand*, as constant presence, have usually been perceived as „atemporal“. Heidegger's crucial insight, enabling the novel consideration of both the Greek *οὐσία* and the modern *Gegenstand*, is that the „atemporal“ presence is nevertheless perceived in a mode of *time* (the present).

The latter Heideggerian insight is anticipated in the Kantian conception of the temporality of *object*, marking the essential shift in the philosophy of modern times. The conception of the being-together of a priori forms of understanding, capturing the object, and a priori forms of sensibility, those of *time* and space, turns into Heideggerian perception of *οὐσία* from the horizon of time, or temporal intentionality. The term *Bewegtheit* (movedness) marks this horizon of *Being and Time* as well as the horizon of Aristotle's philosophy. According to Heidegger, in the Aristotelian understanding of *οὐσία* from the horizon of *κίνησις* (movedness!) there lies a pre-conceptual supposition of a live intentionality that can be fixed up phenomenologically and which Heidegger undertakes to explicate while reading Aristotle's texts. For Heidegger, the project of explicating of the Aristotelian pre-theoretical supposition is *equiprimordial* or even coincidental with that of his own philosophy. The distinction between the present-at-hand and the ready-to-hand formulated in *Being and Time* points to the two different possible construals of *οὐσία*, respectively, the atemporal one and the temporal one. The term of "presentness-at-hand" marks all philosophies that fall under the rubric of constant presence, while the term of "readiness-to-hand" names the explication of the origin of the conception of *οὐσία* from the intentional-temporal horizon.

The very project of *Being and Time* emerges from an exegesis of Aristotle's texts which provides a pre-conceptual model for the two chapters of this work. The *ποίησις* of *τέχνη* is reinterpreted in the first chapter, and the *φρόνησις* of *πρᾶξις* is absorbed in the second one. The whole work presupposes a unity of them both. The Greek *νοῦς*, that was to capture the "atemporal", "eternal" essence (*οὐσία*), perceived in terms of *ποίησις*, is turned into the *Lichtung* of ecstatic temporality. This is achieved by demonstrating the dependence of the "atemporal" present-at-hand on the temporal ready-to-hand. This transformation coincides with the difference of Heidegger's hermeneutic phenomenology from Husserl's object-oriented and thus still "traditional" phenomenology. The turning of intentionality from a directedness towards an object to a situational intentionality marks the main difference between the two phenomenologies, and this difference can even be compared to a paradigm shift that takes place during Kuhnian scientific revolutions.

Heidegger interprets the Aristotelian *ποίησις* in terms of hermeneutic-phenomenological intentionality. Understanding the unity of *ποίησις* and *πρᾶξις* is key to

understanding both Heidegger's philosophy and his construal of Aristotle. To the contrary, many interpretations of the philosophy of Heidegger derive from an alleged opposition of *ποίησις* and *πρᾶξις* which coincides with a non-Heideggerian opposition of theory and praxis as well as with the affined Cartesian dualism. This dualism is equiprimordial with a dualism of eternity and time, whereas Heidegger's thinking presupposes a unity of eternity (being) and time. Thus discussing and indicating the contribution of both Schellingian and Hegelian conceptions of temporal, or moving, eternity (one) to Heidegger's thought allows to capture the gist of Heidegger's philosophy in general as well as of his construal of the relation between the Aristotelian *ποίησις* and *πρᾶξις*. Heideggerian temporality or historicity of being is analogous to Schellingian or Hegelian transition of the Absolute into time and draws on Hegelian and Schellingian interpretations of Aristotelian *ἐνέργεια* and *δύναμις*.

The contemplation on the ontological-historical source of the principles and concepts of Western science as well as on the presence (presenting) of being is equiprimordial with the contemplation on the worlding of the world (the temporalizing). The „constancy“ of *οὐσία* does not mean “being-static”. It is only in the post-Aristotelian philosophy that this constant presence started being perceived as a stable beingness, deprived of any temporal characteristic. The task of Heidegger's “another thinking” is to retrieve the original Aristotelian and Greek intuition and to explicate the temporal characteristic burning inside this constant presence (presenting)(*οὐσία*).

On the one hand, the Parmenidean *ἐστί*, referring to the origin of Western science, construed in terms of the ontological difference, can no longer be reduced to bloodless stability. On the other hand, the Heraclitean *πᾶρ* and *φύσις*, construed in the same terms, can no longer be taken to indicate change *par excellence*. Thus the Heideggerian unity-laden thought reveals as unfounded the distinction between stability and change (the first historical paradigmatic manifestation of which is the divide between the Eleatic and the Heraclitean schools of thought) which substantiates the rest of the foundational distinctions of Western thought. We must emphasize that the Heideggerian unity of being and time does not mean either repudiating constancy for the sake of change (time) or repudiating time for the sake of constancy. Considering Heidegger to be a distinctly temporal thinker would be based on the clear-cut distinction between being and time without noticing that Heidegger himself denounces the latter distinction altogether.

The main body of the dissertation is devoted to demonstrating Heidegger's philosophy and his construal of Aristotle to be a response to the historic situation of the dominance of Cartesianism and to provide a possibility of overcoming different forms of Cartesian dualism such as the distinction between the will and the intellect, or the irrational and the rational, or sensuality and thought, or time and space, or freedom and causality.

A great deal of effort is devoted to differentiating Heidegger's temporal thinking from that of Bergson's. Postmodern philosophies, characteristic of the current historical situation, which we consider to radicalize modern thought, oppose Heidegger's philosophy and are based on the assumptions of Bergson's philosophy. Thus comparing the outwardly affined non-mechanistic and non-rationalist conceptions of Heidegger and Bergson allows us to explicate more clearly the peculiarity of the German one. What is more, it also allows to bring to prominence the peculiarity of the Heideggerian approach to the Aristotelian concept of knowledge as well as that of the Heideggerian critique of Cartesianism.

Bergson's conception of time can be considered a forerunner of Heidegger's conception of time (through the medium of Husserl's phenomenology). Both the Bergsonian and the Heideggerian conceptions of time, or *isness*, are in tension with the modern mechanistic world-view. Both Bergson and Heidegger derive this world-view from the Greek concept of knowledge. In the Bergsonian philosophy a critique or criticism of modern mechanism and Cartesianism turns into a critique or criticism of Greek philosophy. But despite the French philosopher's criticism of modern mechanism and his urge to think beyond the distinction of objectivity and subjectivity, the Bergsonian vitalistic conception as well as conceptions that are affined to it remain dependent on the mechanistic-technical revealing of being and the opposition of matter and spirit that lies at its basis. Heidegger, in turn, finds in Greek philosophy not only the assumptions of Cartesian mechanistic philosophy but also the assumptions of the underlying opposition of matter and spirit. Hence, not only the assumptions of mechanistic philosophy but also those of vitalistic philosophy that opposes it. Therefore the critique of Cartesianism in Heidegger's philosophy does not become a vitalistic riot against mechanistic philosophy or against the Greek concept of knowledge that derives it. On the contrary, Heidegger's thought is an attempt at a more fundamental conception

of Greek philosophy. By highlighting the structure of the twofold of being and entity and the original (Ur) relation of activity and passivity (*ποίησις* and *πάθησις*) in the Greek thinking of presence, both mechanistic and vitalistic conceptions of isness are linked to the absence of an authentic understanding of Greek philosophy and are revealed as possible forms of the forgetfulness of being.

Both Heideggerian and Bergsonian conceptions of time, or isness, are investigated in terms of their pre-conceptual origins. This way of investigating is neither irrational nor illogical as it enables to highlight the different structures of thought that underlie these two conceptions. Both philosophies derive from an attempt to think beyond the modern distinctions of object and subject, matter and spirit. Nevertheless, the difference of these two philosophies presupposes different conceptions of the relation between time and eternity (being), spirit and matter, the one and the many (or individuation as the unfolding of the many of individuals) as well as of individuality, and this difference is equiprimordial with the different relation to the Greek concept of knowledge and essence (*οὐσία*).

In Heidegger's philosophy, the relation of being to time is conceived in terms of repeating (*wiederholen*) the Aristotelian conception of the relation of *δύναμις* to *ἐνέργεια*. In the fourfold structure of Heidegger's thought, *δύναμις* is the fourth term, and the structure of *ἐνέργεια* is then threefold. The forgetfulness of the fourth gathering term is tantamount to an inauthentic treatment of *ἐνέργεια*, which because of its threefoldness acquires three different forms of modern *actualism*, or *subjectism*. „Actualism“ and „subjectism“ are different names of the one modern „forgetfulness of being“: the variousness of the names of the phenomenon marks the variousness of its possible manifestations. Structurally, *ἐνέργεια* denotes time in the relation of being to time, and its three terms are the ecstasies of time. Every form of actualism, or subjectism, corresponds to one of the three ecstasies.

Firstly, an inauthentic form of the ecstasy of the past is mechanistic determinism: it understands the universe as (already) finished and refers to the modern conception of *Gegenstand*. This conception is criticized by Bergson, as well.

Secondly, an inauthentic form of the ecstasy of the present is atomism: it understands the universe as an aggregate of the already pre-given actual parts. This conception is criticized by Bergson, as well.

Thirdly, an inauthentic form of the ecstasy of the future is voluntarism: it understands the universe as creativity overcoming limitness. The philosophy of Bergson does not accept the first two forms of actualism, or subjectism, but itself consists in its third form.

Subjectism, or actualism, (both Cartesianism and Bergsonism) derives from an inauthentic destiny of the Greek thinking of *οὐσία*. A more primordial, authentic thinking of *οὐσία* reveals its genuine meaning as that of the unity of the ecstasies of time, and this unity is given by the so-called fourth dimension of time (being, or *Ereignis*). In the thinking of *Ereignis*, the different forms of the Cartesian dualism are overcome. While seeking a more fundamental understanding of the essentials of Western science and, more specifically, of the underlying Greek conceptions of knowledge and *οὐσία*, Heidegger turns to Aristotle's philosophy in order to retrieve a model of a unity-laden thinking which merges with the fundamental Christian experience of *creation ex nihilo* and it thus enriched and transformed into transcendental, or ontological, fundamentals of a new paradigm. This new paradigm, as opposed to (post)Cartesian thought and age, is to be characterized by the *unity* (not equality!) of thought and sensuality, temporality and spatiality, rationality and irrationality, science and religion, eternity and time.

Conclusions of the research

1. Quintessential to Heidegger's philosophy is the twofold labouring to think non-dualistically but unitywise and not to base this thinking on the cogitating subject but to derive it from being; hence it develops as a critique of the Cartesian philosophy, the two inherent characteristics of which are dualism and subjectism. The paradigm of unitary and being-laden thinking is discovered in Aristotle's philosophy as well as in the considered-to-be affined pre-Socratic philosophy as they are interpretatively appropriated with respect to the context of the XX century dominated by Cartesianism. The historical as well as conceptual source of Cartesianism is, too, discovered in Greek thought, therefore the relation between Cartesian and Heideggerian philosophies is defined with reference to the two possible construals of Greek ontology: since the ontological difference is only implied but not made explicit in ancient Greece, so, firstly, there the historical as well as conceptual premise of dualism and subjectism, both of which are based on a forgetfulness of the difference, is conceived, and, secondly, due to

the explication of Greek thought in terms of the ontological difference, the ground of the Cartesian philosophy is reflected upon and transformed so that it turns in to the unitary thinking of being. Such thinking both as a whole and in terms of its different aspects develops by dint of absorbing conceptions of Aristotle's philosophy with consideration to its affinity to pre-Socratic philosophy which in turn is construed in terms of the ontological difference.

2. The method of Heidegger's philosophy (formal indication, later becoming existential analytic which later becomes heeding the speaking of being) emerges as alternative to the Cartesian requirement of technical methodicality. The method forms *as* a construal of Aristotle's philosophy, while this very construal *is* Heidegger's philosophy. Heidegger's central contribution to philosophy, therefore, is this method itself, that is, the very manner of thinking developed by the philosopher, which *is* the crucial message of his work: the fourfold structure of the unity of being and thinking (*τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι*). The structure is formulated *as* a retrieval of the essential insight of Greek philosophy (Parmenides et al.) in special consideration of the philosophy of Aristotle which purportedly consist in the most discriminate exposition of this insight. To be precise, it emerges as a reconstruction of the Aristotelian relation of *δύναμις* and *ἐνέργεια* (or, put otherwise, the understanding of *οὐσία* from the *κίνησις* horizon) in terms of the ontological difference.

3. Heidegger's construal of Aristotle's unitary thinking of passivity and activity absorbs and continues the Hegelian critique of the passivist treatment of matter by Cartesians and Galilean-Newtonians. The German's philosophy absorbs the results of Cartesian metaphysics and modern science but interprets them in a new way from the horizon of the unitary thinking of being by dint of reflecting upon and transforming the premise of the relation between absolute activity and absolute passivity which underlies these results. Heidegger's critique of Cartesianism derives from the horizon of non-dualistic and non-subjectist manner of being, while this horizon is understood as analogous to the Greek unitary one of the origin of Aristotle's basic concepts – *οὐσία*, *δύναμις*, *ἐνέργεια* et al. Due to the modern radicalisation of the forgetfulness of being, characteristic already of Greek thinking, *οὐσία* assumes the subjectist treatment, and this treatment emerges in three affined shapes of the Cartesian dualism: the Cartesian-Galilean mechanism, the Bergsonian-(anti)Galilean voluntarism, and Galilean-Hobbesian-Lockean

empirism/formalism. Thinking of being as a being-laden and unitary (ecstatic) treatment of *οὐσία* enables to define the relation between ecstatically-temporally construed Aristotelian revealing of being and the Cartesian-Galilean techno-procesual one as a relation between the remembrance of being and the forgetfulness of being.

4. The method of Heideggerian philosophy is formed by way of translating Aristotle's philosophy, while this very translation is based on this method. This hermeneutical, or ontological, circle is essential as it is only through it that the dialectical unity of thinking and being, temporality and constancy is exposed. Heideggerian construal of Aristotle's concepts from the temporal horizon of Dasein absorbs and modifies the post-Cartesian Hegelian dialectical construal of Aristotle's *ἐνέργεια* as subjectivity as well as his conception of historical dialectics. Like Hegel's conceptions, Heidegger's construal of Aristotelian conceptions, contrary to the Stagirite's enunciation, ignores the distinction between praxis and theory and introduces the historical dimension. But, contrary to Hegel's conception, in which the premise of technical progressivism and voluntarism that had lain in Cartesianism gains prominence in understanding the Absolute both as concept, or self-knowledge, and ceaseless activity, the Heideggerian conception of Dasein and historicity emphasizes the relation of *ἐνέργεια* to *δύναμις*. Hence the Hegelian threefold dialectics is enriched with the fourth structural element, thus indicating the unity of unconcealing and concealing as well as that of activity and rest. Therefore both the Cartesian aspect oriented to knowledge, or theory, and the one oriented to activity, or praxis, are replaced by the paradigm of the unity of theory and praxis (the thinking of Being). Ecstatic conception of *οὐσία* and *ἐνέργεια* presupposes the being-laden unity of the three structural elements, and any conception that presupposes a prior severance of them is to be understood as a form of the forgetfulness of being.

5. The Heideggerian-Aristotelian thinking renounces the modern atomistic-severing treatment of isness. By absorbing Leibnizian monadology as critique of the analytic-geometrical revealing of being, it opens up the opportunity to appropriate Aristotle's conception of *ἐνέργεια* in the modern context while construing the relation between Cartesian and Heideggerian-Aristotelian thinking in terms of the relation between Plato's philosophy and that of Aristotle. Forms of dualism are explained to have arisen from the Platonic *χωρισμός* and renounced while moving to the time-spatial (ecstatic) thinking of Dasein as an interpretative reconstruction of the Aristotelian understanding of *οὐσία*

from the horizon of *κίνησις* and *σώματα*. Ecstatic thinking of the gathering one, which is apofatically prior to number, develops by attempting the ever more profound reflection upon equipmentality in *Being and Time* and later as an interpretative reconstruction of Aristotle's philosophy (and its Greek horizon) and thus substantiating an ontology which is not based on a severing revealing of being.

6. The severing revealing of being emerges from the conception of being *as* concept while the latter in turn emerges from the Platonic revealing of being as *εἶδος*. Hence also the severing of thinking into separate subjects that comes more clearly into prominence in the Aristotelian intellection. The modern radicalizing of this tendency is equiprimordial with the radicalizing of the difference between being and entity (with the forgetfulness of being). Whereas the Heideggerian thinking of being is characterized by an interrelating of different themes with the structure of the ecstatic ontology that is common to them. This ecstatic ontology is developed by rooting (saving, not repudiating!) the Aristotelian conceptual ontology into its pre-Socratic sources which are interpreted in terms of the unity of being and entity (as different between themselves). The Heideggerian philosophy focuses on the question of Being and the maturing of the fourfold ecstatic structure while *outwardly* ignoring the research on different regions of philosophy – ethics, political philosophy, philosophy of history, philosophy of nature, logic, epistemology, metaphysics – because ecstatic thought is only possible as a non-severing revealing of being and equiprimordially presupposes a transformation of the premises of different areas as well as the very premise of their separateness and gathers them in the one ecstatic thinking (the remembrance of being).

7. The individualizing Christian experience of *creatio ex nihilo* is essential to the thinking of being just like to the Schellingian conception of *Abgrund* and *δύναμις*: the Heideggerian construal of Aristotle's philosophy in terms of the ontological difference is only possible because of it. Together, the Heideggerian-Aristotelian thinking of being unfolds by interpretatively absorbing the pre-Socratic conception of *φύσις* which is also understood from the perspective of the ontological difference. Thus, in the horizon of the unity of being and time, the Christian and Greek revelations of godhead ally with each other. In the thinking of *Abgrund*, or being as one, which is apofatically prior to number, the distinction between poly-theism and mono-theism turns meaningless while saving the principle of individuality characteristic of the latter, but thinking it beyond the

Cartesian separations of subject and object, spirit and matter, spirit and nature. Thus the non-Cartesian thinking of Dasein lays the transcendental, or ontological, foundations for a religion which merges Christian and classical elements, the need of which in the post-Cartesian epoch had already been considered in the XIX c. in the thought of young Hegel who engaged in developing a non-dualistic Cartesian thinking.

Publications on the topic of dissertation

1. „Parankiškumas kaip būties mąstymo anticipacija M. Heideggerio *Būtyje ir laike*“ // Problemos, 2012, nr. 81, p. 17-32. Vilnius: VU leidykla. ISSN 1392-1274.
2. Stasiulis, N., 2013. Heidegeriškoji οὐσία interpretacija kaip atsakas į bergsonišką klasikinio mąstymo kritiką. In: Problemos 83, p. 73-85. Vilnius: VU leidykla. ISSN 1392-1274.

Nerijus Stasiulis has an M.A. in Philosophy from Vilnius University. Areas of his scientific interests include Heidegger's philosophy, Wittgenstein's philosophy, ontology.

Personal information

E-mail: nerijus.ok@gmail.com

Education

1993-2002: Alytus “Volungės” secondary school.

2002-2006: Bachelor's degree in Philosophy at Vilnius University.

2007-2009: Master's degree in Philosophy at Vilnius University.

2009-2013: Doctoral studies in Philosophy at Department of Philosophy, Vilnius University.

Pedagogic practice

2010-2012: Seminars of the Course of Introduction to Philosophy, Vilnius University.

Temos aktualumas ir problemos pagrindimas. Disertacija prisideda prie Vilniaus universiteto Filosofijos katedros bene svariausios tyrimų krypties – pamatinių filosofijos ir metafizikos klausimų tyrimo. Šiam tyrimui toną užduoda pamatinė būties prasmės problema. Iš jos kyla siauresnė – Heideggerio filosofijos, besisukančios apie būties klausimą, prasmės problema. Disertacijoje tiriama vokiečių mąstytojo filosofijos visuma, kuri pristatoma kaip atsakas į pamatinį filosofijai būties prasmės klausimą. Ši visuma pristatoma *per* jos santykį su visą Vakarų mintį apibrėžiančiomis Aristotelio filosofijos pamatinėmis sąvokomis, taip siekiant ir vakarietiškosios filosofijos, kultūros bei mokslo pagrindų gilesnio supratimo. Paminėtų problemų tyrimas pateikiamas kaip atsakas į ašinią disertacijos probleminį klausimą: *Kokia yra Aristotelio filosofijos reikšmė Heideggerio mąstyje?*

Aristotelio filosofija lig šiolei dažniausiai pažįstama per jos pamatinių sąvokų – substancijos, potencijos, akto, priežasties, principo ir t.t. – vertimus į lotynų kalbą, kurie sykiu reiškė ir savitą šių sąvokų interpretaciją, o ši interpretacija tapo lemtinga vėlesniam vakarų filosofijos, mokslo ir sykiu kultūros formavimuisi. Net ir skaitant Aristotelio tekstus graikų kalba, šiandien originalūs *οὐσία, δύναμις, ἐνέργεια, ἐντελέχεια, αἴτιον, ἀρχή* ir kt. terminai paprastai suprantami remiantis nusistovėjusiomis jų reikšmėmis. Hegelis bene pirmasis ėmė skaityti graikiškuosius tekstus, siekdamas filosofškai interpretuoti juos originalia prasme, o dvidešimtajame amžiuje šios užduoties ėmėsi Heideggeris. Nors *Būtyje ir laike* nėra daug eksPLICITINIŲ nuorodų į Aristotelio tekstus, tačiau, kaip akivaizdžiai liudija ankstesnieji darbai, šis veikalas susiformavo kaip originalių Aristotelio sampratų interpretacija, o vėlesnieji darbai yra šios interpretacijos plėtotė. Po žymiojo *Kehre* Heideggerio filosofijoje istorinis matmuo gali išryškėti tik todėl, kad jau anksčiau ji buvo Vakarų filosofijos istoriją grindžiančių sąvokų naujas supratimas.

Disertacija turi *metafilosofinę* reikšmę, nes joje svarstoma ikimoderniosios, moderniosios ir postmoderniosios filosofijų santykio problema. Remiantis haidegeriškąja *Seynsgeschichte* samprata ir haidegeriškuoju interpretatyviu Aristotelio sąvokų įsisavinimu, šios trys filosofijos paradigmos, arba epochos, yra siejamos su skirtingomis šių sąvokų galimomis traktuotėmis, o tai leidžia suvokti jas kaip būties vieno (istorinio) judėjimo skirtingas, bet konceptualiai susietas, apraiškas. Taip pagrindžiama nuostata, kad mūsų laikmečio pamatinės filosofinės, mokslinės, kultūrinės problemos ir jų galimi

sprendimai gali ir netgi turi būti suvokiami kaip nuorodos į skirtingas galimas Aristotelio filosofijos interpretacijas. Galimos interpretacijos bei sprendimai nėra laikomi lygiaverčiais, bet, remiantis haidegeriškuoju būties mąstymu, suteikiama prieiga juos įvertinti ontologinio skirtumo sampratos požiūriu, atskleidžiant jos specifinę keturnarę struktūrą, Heideggerio filosofijoje sutampančią su Aristotelio filosofijos pamatine struktūra.

Kertinė reikšmė skiriama ir Descartes'o filosofijos (tiksliau – *karteziškojo dualizmo* ir įvairių jo pavidalų), kuri disertacijoje laikoma įvairių modernaus (Galileo, Leibniz ir kt.) ir postmodernaus (Deleuze, Derrida ir kt.) mąstymo krypčių filosofiniu pagrindu, kritikai. Karteziškojo dualizmo pavidalai – mechanistinė ir voliuntaristinė arba vitalistinė (Bergson), racionalistinė ir iracionalistinė filosofija – *Seynsgeschichte* požiūriu vienodai pirmapradžiai kildinami iš graikiškųjų *οὐσία, δύναμις, ἐνέργεια, ἐντελέχεια, αἰτιον* sąvokų, todėl šių pavidalų kritika reiškia šių sąvokų *pamatiškesnį* apmąstymą, sutampantį su Aristotelio filosofijos interpretacija ontologinio skirtumo, arba būties prisiminimo (keturnarės struktūros), požiūriu.

Pristatant Heideggerio filosofiją *per* jos santykį su Aristotelio pamatinėmis sąvokomis, pateikiama *vaisinga jos interpretavimo strategija*, nes atskleidžiamos vidinės prasminės sąsajos tarp skirtingų kurio nors vieno laikotarpio tekstų ir tarp skirtingų kūrybos laikotarpių, parodant, jog kiekvienu atveju vedama prie šių pamatinių sąvokų traktuotės ontologinio skirtumo – skirtumo *ir* vienovės tarp būties ir esinio (būties ir laiko) – požiūriu. Taip interpretuojant požiūris, jog Heideggerio filosofijos visuma yra vieninga, suvienijamas su požiūriu, jog šiai filosofijai būdingas ženklus vystymasis: nors esama ženklių skirtumų tarp ankstesniųjų ir vėlyvųjų minties etapų, ji vis vien yra vieninga, nes nuo pat pradžių yra Aristotelio pamatinės sąvokos grindžiančios tos pačios įžvalgos vystymas ir vis pamatiškesnis grįžimas prie jos.

Literatūros apžvalga. Nors Heideggerio filosofijai ir jo Aristotelio filosofijos interpretacijai jau kone šimtas metų, tik palyginti neseniai – pastaruosius du tris dešimtmečius – imta atidžiau tyrinėti Heideggerio ir Aristotelio filosofijų santykį, o nuodugnių tokiam tyrimui skirtų darbų tėra keletas. Be to, esami tyrimai orientuoti atskleisti vienus ar kitus pasirinktus Heideggerio filosofijos santykio su Aristotelio filosofija aspektus, bet šių aspektų tarpusavio sąsajos Heideggerio filosofijos kaip

visumos fone lieka neištirtos ir pats Heideggerio ir Aristotelio filosofijų santykio dviprasmiškumas (daugiaprasmiškumas) lieka nepaaiškintas. Disertacijoje siekiama visuminio požiūrio, kuris derėtų su skirtingų tyrimų rezultatais, tačiau kaip visuma juos pranoktų.

Tyrimus apytikriai galima suskaidyti į dvi grupes: vieni iš jų akcentuoja Heideggerio filosofijos kritišką santykį su Aristotelio filosofija, kiti – pozityvią pastarosios reikšmę Heideggerio mąstymui.

Prie pirmųjų priskirtinas Tedo Sadlerio darbas *Heidegger and Aristotle: The Question of Being* (1996). Jame dėmesys sutelkiamas į Heideggerio tekstus, parašytus 1927-1930 metais, tai yra *Būties ir laiko* leidimo metais ir šiek tiek po to, o juose dažniausiai eksplitiškai nurodomi tik destruktuojami Aristotelio filosofijos momentai. Šių tekstų *numanoma* pozityvi Aristotelio filosofijos interpretacija aiškiau atsiskleidžia tik anksčiau arba vėliau parašytuose tekstuose, todėl Sadlerio lieka išleista iš akių ir jo monografijoje piešiamas antiaristoteliškas Heideggerio mąstymo paveikslas. Kontrastuodamas su Aristotelio filosofija, sureikšminančia intelektualinę prieigą prie tikrovės, Sadleris pabrėžia pozityvią haidegerišką kritikos nūdienės intelektualinės kultūros atžvilgiu reikšmę ir nurodo haidegeriškojo būties mąstymo galimą svarbą mokantis mąstyti anapus bergždžios intelektualizmo ir antiintelektualizmo perskyros. Aristotelio filosofiją Sadleris sieja su žmogaus intelekto, savo prigimtimi esą siekiančio valdyti ir „paimti į rankas“, sureikšminimu, o Heideggerio filosofiją – su orientacija į tai, kas negali būti suvaldoma ar sukontroliuojama žmogaus.

Taip haidegeriškąją būties mąstymą supranta ir Arvydas Šliogeris, tačiau paradoksalu, jog Lietuvos mąstytojo veikaluose ar monografijose Heideggerio filosofija – konkrečiau, *Būties ir laiko* parankiškumo samprata – siejama ir su minėtu negatyviu žmogiškuoju siekiu kontroliuoti radikalizavimu, ją kontrastuojant su *pozityviai* vertinamu Aristotelio filosofijos saikingumu. Tad nors pozityvius ir negatyvius akcentus šie du Heideggerio skaitytojai, Sadleris ir Šliogeris, deda vienodus, bet Aristotelio filosofiją ir jos santykį su Heideggerio mintimi vertina priešingai. Šiuos autorius sieja ir tai, jog neatsižvelgiama į Aristotelio filosofijos interpretacijai eksplicitiškai skiriamus Heideggerio tekstus. Tačiau tik atsižvelgiant į juos galima suvokti haidegeriškojo santykio su Aristotelio filosofija dvejopumą bei parodyti pačiame šiame santykyje glūdinčią galimybę skirtingai sudėti akcentus jį aiškinant ir sykiu sutaikyti šiuos du galimus aiškinimus. Taip disertacijoje

parodoma, jog esama dviejų – „autentiškos“ ir „neautentiškos“ – Aristotelio filosofijos interpretacijos galimybių, o Heideggerio filosofija kyla iš „autentiškosios“ interpretacijos ir nukreipta prieš „neautentiškąją“.

Šliogeriškasis haidegeriškiosios parankiškumo analizės supratimas artimas pateiktajam Huberto Dreyfuso, anot kurio ši *Būties ir laiko* analizė reiškia technologinio-išteklinio mąstymo išsipildymą, anticipuojantį vėliau XX a. seksiantį gyvenimo technologizavimą ir suišteklinimą. Anot Dreyfuso, tinkamą kritišką laikyseną technologijos atžvilgiu Heideggeris prieina tik vėlyvuju periodu, o *Būtyje ir laike*, nors, analizuojant parankiškumą, ir užsimenama apie skirtį tarp „technologinio“ suišteklinančio ir „kasdienio“ nesuišteklinančio manipuliavimo daiktais, šios laikysenos dar nesama.

Disertacijos pozicija artimesnė išdėstytajai Marko Sinclairo monografijoje *Heidegger, Aristotle and the Work of Art* (2007), kurioje priimama domėn, jog Heideggerio vėlyvoji technologijos ir meno samprata ir ankstesnioji parankiškumo samprata vysto vieną mintį, kuri sykiu yra Aristotelio *ποίησις* sampratos interpretacija. Disertaciją ir šią monografiją sieja keletas bruožų: tai, jog Heideggerio filosofija „skaitoma nuo pabaigos“, tai yra ankstesnieji tekstai vertinami vėlesniųjų fone, bei siekiama visuminio požiūrio, siejant skirtingas Heideggerio mąstymo temas tarpusavyje, užuot atidavus atskiroms „regioninėms ontologijoms“, o visas tyrimas sukasi apie haidegeriškiosios Aristotelio filosofijos interpretacijos ašį, nurodant, jog ši interpretacija sykiu yra ir Aristotelio filosofijos pozityvus įsisavinimas, ir jos kritika.

Sinclairo monografija, akcentuojanti *ποίησις* sampratos svarbą, priklauso vienai iš pozityvią Aristotelio filosofijos reikšmę Heideggerio mąstymui akcentuojančių tyrimų grupių. Kitai grupei priklauso tyrimai, pabrėžiantys aristoteliškojo *πρᾶξις* svarbą formuojantis Heideggerio minčiai. Šiai grupei priskirtina Michael Bowlerio monografija *Heidegger and Aristotle. Philosophy as Praxis* (2008). Joje atskleidžiamas Aristotelio praktinės filosofijos įnašas į haidegeriškąją Dasein laikiškumo sampratą, tačiau supriešinant praktinį ir teorinį santykį su pasauliu ir, atitinkamai, *πρᾶξις* ir *ποίησις* sampratas Aristotelio filosofijoje. Jesús de Garay, straipsnyje *Aristotelism of Difference* (2008), dar radikaliau pabrėžia haidegeriškąją Aristotelio praktinės filosofijos analizę, priskirdamas jai „alergiją platoniškajam vienumui“ ir siedamas su laisvo indeterminizmo sureikšminimu. Bet esama ir kardinaliai priešingo požiūrio: antai Francisco J. Gonzalez

straipsnyje *Whose Metaphysics of Presence? Heidegger's Interpretation of Energeia and Dunamis in Aristotle* (2006) priekaištauojama, jog Heideggeris pasirenka naivia prezencijos metafiziką bei „nedemaskuoja“ indeterministinio buvimo pobūdžio ir sykiu, interpretuodamas Aristotelio mąstymą, ignoroja *πρᾶξις* momentą, pernelyg sureikšmindamas *ποίησις*, o *ἐνέργεια* sutapatindamas su užbaigtu produktu, bet ne su veikla. Nors šie požiūriai kardinaliai priešingi, juos vienija bendra teorijos ir praktikos bei, atitinkamai, *ποίησις* ir *πρᾶξις* priešingumo prielaida.

Disertacijoje ši prielaida nepriimama ir laikomasi artimesnės pozicijos tai, kurią išsako Sinclairas arba Theodoras Kisielis. Nors pastarasis monografijoje *The Genesis of Heidegger's Being and Time* (1993) pabrėžia Aristotelio praktinės filosofijos reikšmę formuojantis Heideggerio mąstymui, bet pripažįsta ir *ποίησις* sampratos bei teorinės filosofijos elementų (pavyzdžiui, *ἀναλογία* sampratos) svarbą *Būčiai ir laikui*, o Sinclairas, nors nesutinka su procesualaus skaitymo šalininkais bei *ποίησις* sampratą haidegeriškai-aristoteliškame mąstyme laiko svarbesne, nei *πρᾶξις*, vis dėlto radikaliai šių dviejų sampratų nepriešina. Disertacijoje parodoma, jog Heideggerio mąstymui esminga teorijos ir praktikos vienovė bei vienodas dėmesys, atitinkamai, *ποίησις* ir *πρᾶξις* aristoteliškosioms sampratoms; iš čia ir galimybė skirtingai perskaityti Heideggerį, perdėm sureikšminant vieną arba kitą aspektą. Įžvelgdamas haidegeriškosios laiko sutelktumo sampratos artimumą hegeliškajai savyje judančio Absoliuto sampratai, Cameronas Macewenas straipsnyje *On Formal Indication: Discussion of the Genesis of Heidegger "Being and Time"* (1995) nurodo gilesnį, nei siekia Kisielio tyrimas, Heideggerio mąstymo sluoksnį ir būties ir laiko vienovės mintį laiko nekintama vokiečių filosofo kūrybos nuo ankstyvojo iki vėlyvojo periodo ašimi, taip išvengdamas laikiškojo praktiškumo ir būtiškosios praregos (teoriškumo) supriešinimo. Šiuo tikslu ir disertacijoje nurodoma hegeliškosios ir šėlingiškosios laikiškos amžinybės sampratos svarba Heideggerio filosofijai ir jo Aristotelio filosofijos interpretacijai.

Šėlingiškosios ir hegeliškosios laikiškos, arba judančios ir prieštaravimus apimančios, amžinybės (vienio) sampratos įnašas į Heideggerio mąstymą aptarimas leidžia išvengti ir tos haidegeriškosios interpretacijos traktuotės, kuri Aristotelio mintyje pernelyg sureikšmina prieštaravimo ar agonizmo momentą. Šis trūkumas būdingas Heideggerio tekstų vertėjo į anglų kalbą Walterio Brogano monografijai *Heidegger and Aristotle: The Twofoldness of Being*. Joje *ποίησις* ir *πρᾶξις*, teoriškumas ir praktiškumas

nėra priešinami ir pripažįstama, jog jie abu turi reikalą su *κίνησις*, bei nuodugniai aptariami Heideggerio atskleisti Aristotelio nuopelnai filosofiškai artikuliuojant šį *κίνησις*, tačiau suabsoliutinamas šiajam būdingas konfliktas ir prieštarumas, kuris, Brogano aiškinimu, ir esąs priešybių vienybės esmė. Nors, skirtingai nei de Garay tekste, priimama domėn, kad priešybės ir daugeriopumas Aristotelio tekstuose ir haidegeriškojoje jų interpretacijoje yra *vienio* buvimo būdas, bet laikoma, skirtingai, nei Schellingo filosofijoje, kad priešybės jokia prasme nesutaikomos aukštesnėje vienovėje, o vienio teikiamas priešybių telkimas tėra šių priešybių iškvietimas į vieną bendrą kovos ringą. Brogano bei jam prieštarungumo sureikšminimo aspektu artimas Tomo Sodeikos (2007), siejančio būties mąstymą su Derrida *différance*, skaitymas disertacijoje paneigiamas arba patikslinamas Heideggerio tekstais. Ypač svarbūs šiuo aspektu Aristotelio *πάθος* interpretacijai skirti tekstai, aptariami ir Marjoleino Oele straipsnyje *Heidegger's Reading of Aristotle's Concept of Pathos* (2012). Juose išskiriamos dvi *πάθος* reikšmės, iš kurių tik viena atitinka agonistinę sampratą, o kita, kuri ir esminga haidegeriškajam Aristotelio *ποίησις* sampratos įsisavinimui, siejama su agonizmu pranokstančiu *δύναμις* išsipildymu ir yra artima hegeliškojo *Aufhebung* reikšmei. Brogano monografijoje atkreipiamas dėmesys į *δύναμις*, *ποίησις*, *κίνησις* susietumą, tačiau pats jos autorius pripažįsta, jog šiame darbe visiškai stokojama dėmesio *πάθος* analizei, kuri, kaip teigiama disertacijoje, ir nurodo pataisas Brogano pozicijai.

Tikslas ir uždaviniai. Disertacijos tikslas – parodyti, jog Aristotelio filosofijos pamatinių sąvokų interpretacija yra ašis, apie kurią sukasi Heideggerio filosofija kaip visuma, pradedant ankstyvuju ir baigiant vėlyvuju etapu. Teigiama, jog Heideggerio filosofija kaip visuma yra dvigubas aristoteliškosios filosofijos (ir – sykiu – iš graikiškosios ontologijos kildinamos karteziškosios filosofijos) išardymo ir pirmapradiškesnio atkūrimo judesys.

Tikslas pasiekiamas įgyvendinant šiuos uždavinius:

- a) parodyti, jog ankstyvuju etapu haidegeriškasis formalus nurodymo metodas formuojasi fenomenologinės ir neokantinės filosofijos priemonėmis interpretuojant aristoteliškąją analogijos sampratą, o vėliau šis metodas tampa kertiniu Aristotelio filosofijos interpretacijai teorijos ikisąvokinės ištakos požiūriu, kuri savo ruožtu tampa Heideggerio filosofijos ašimi;

- b) parodyti Leibnizo ir vokiečių idealizmo autorių Schellingo ir Hegelio filosofijų bei jų pateikiamos karteizianizmo kritikos, įsisavinant aristotelines sąvokas, įnašą į haidegeriškąją ekstatinio laiko sampratą kaip Aristotelio *κίνησις* ir *ἐντελέχεια* sampratos interpretaciją;
- c) parodyti, jog kantiškojo apriorizmo interpretacija Heideggerio mąstyme yra priemonė Aristotelio pamatinių sąvokų (*οὐσία*, *αἴτιον* ir kt.) reinterpretacijai laikiškumo horizonte, o haidegeriškoji laiko ekstazių samprata yra ši reinterpretacija;
- d) parodyti, jog karteziškoji filosofija istoriškai ir konceptualiai kyla iš graikų ontologijos, o haidegeriškoji Descartes' o filosofijos kritika yra Aristotelio ir Platono ontologijų santykio interpretacija, skirianti pirmenybę aristoteliškajai pozicijai;
- e) atriboti haidegeriškąją racionalizmo kritiką nuo iracionalistinių filosofijos krypčių ir parodyti, jog ji atsiranda kaip Aristotelio filosofijos, ypač jo *πάθος* sampratos, interpretacija;
- f) parodyti, jog Heideggerio vėlyvasis „kitas mąstymas“ yra Aristotelio filosofijos reinterpretacija, jos pamatinės sąvokas aiškinanti jų priklausymo ikisokratiškojo mąstymo, savo ruožtu išskleidžiamo ontologinio skirtumo rakursu, horizontui požiūriu.

Metodologija. Disertacijoje siekiama aptarti Heideggerio filosofijos visumą, traktuojant ją jos *τέλος* požiūriu, tai yra ankstesniųjų laikotarpių filosofiją interpretuojant iš brandžiausiojo laikotarpio perspektyvos.

Skirtingų laikotarpių ir skirtingoms temoms skirti Heideggerio *tekstai* tiriami parodant jų tarpusavio konkrečias tekstines bei prasmines sąsajas ir taip atskleidžiant šiuos skirtingus tekstus grindžiantį bendrą principą, arba bendrą mąstymo struktūrą – keturnarę mąstymo struktūrą kaip Aristotelio pamatinių sąvokų (re)interpretaciją ontologinio skirtumo požiūriu.

Heideggerio filosofijos *konceptija* ir su ja gretinamos koncepcijos tiriamos hermeneutiškai-fenomenologiškai. Hermeneutiškai jos interpretuojamos jų ikiteorinių prielaidų ir istorinio „konteksto“ požiūriu. O *kito* hermeneutinis interpretavimas yra vienovėje su *autofenomenologiniu* skirtingų galimų būties atvėrimo būdų tyrimu. Todėl

tiriamas ne Aristotelio ir Heideggerio filosofijų paskirai pamatinių principų kaip skirtingų vienu nuo kitų santykis, bet jų vienovė haidegeriškai-aristoteliškojoje hermeneutinėje-fenomenologijoje. Diachroninis istorinis filosofijos pjūvis pateikiamas siejant su sinchroniniu skirtingoms epochoms priklausančių filosofų būties atvėrimo būdų sugretinimu.

Laikomasi nuostatos, kad Heideggerio mąstymo turtingumą ir esmę galima atskleisti tik sutelkiant į visumą skirtingus jos pamatinio principo – Aristotelio filosofijos interpretacijos ontologinio skirtumo požiūriu – atvejus, išsiskleidusius per visą mąstytojo kūrybos kelią skirtingomis temomis ir įvairiais įvardijimais. Tarp skirtingų mąstymo fragmentų parodomi *šeiminiai panašumai* à la Wittgenstein, nurodant visų jų *vienodai pirmapradiškumą* – jų kilimą *sykiu* iš haidegeriškosios Aristotelio pamatinių sąvokų reinterpretacijos.

Heideggerio ir Aristotelio filosofijų kritinės rekonstrukcijos derinamos su kitų, nei šios dvi, filosofijų kritinėmis rekonstrukcijomis. Taip atskleidžiamos kitų filosofų mintyje išsikristalizavusios haidegeriškosios Aristotelio filosofijos interpretacijos prielaidos ir jos specifika.

Husserlio ir neokantininko Lasko filosofijų kritinės rekonstrukcijos pasitelkiamos pristatant du kertinius Aristotelio filosofijos interpretacijos momentus: teorijos ikisąvokinių prielaidų tyrimo sampratą ir formalaus nurodymo (*formale Anzeige*) metodo ištakas. Taip pat parodoma, kaip Heideggerio mintyje transformuojamos huserliškosios fenomenologijos intencionalumo ir vidinės laiko sąmonės sampratos, atrandant galimybę fenomenologiškai interpretuoti Aristotelio pamatines sąvokas.

Pasitelkiant Leibnizo filosofijos kritinę rekonstrukciją, parodoma pačios fenomenologijos gilesnė ištaka ir joje nuo pradžios glūdinti karteziškosios paradigmos transformacijos galimybė. Gretinant Leibnizo ir Heideggerio filosofijas pagrindžiamas nuoseklus perėjimas nuo karteziškosios analitinę geometriją privilegijuojančios paradigmos prie haidegeriškai-aristoteliškosios, privilegijuojančios laikišką nedualistinį atverties horizontą.

Idant parodytume, kaip pereinama nuo karteziškosios belaikės objekto intelektualinės pagavos prie *οὐσία*, istoriškai kildinančios objekto sampratą, laikiškos interpretacijos, pateikiama Kanto apriorinių jausmo (laiko ir erdvės) ir intelekto formų vienovės sampratos kritinė rekonstrukcija.

Vienodai pirmaprādė amžinybės dėmens ir istoriškumo (laikiškumo) dėmens svarba haidegeriškai-aristoteliškajame mąstyme parodoma jį gretinant su Schellingo ir Hegelio filosofijų ir jų numanomos Aristotelio filosofijos interpretacijos kritinėmis rekonstrukcijomis. Įvedant istoriškumo dėmenį laikoma, jog Heideggerio būties istoriškumo samprata perima ir vysto Hegelio ir Schellingo istorijos filosofiją. Pasitelkiant Schellingo filosofijos kritinę rekonstrukciją, parodoma vienodai pirmaprādė teorijos ikisąvokinių prielaidų tyrimo ir ekstatinės mąstymo struktūros kilmė.

Siekiant išryškinti Heideggerio filosofijos specifika, parodomas jos skirtumas tiek nuo racionalistinei kryptčiai priskiriamų, tiek nuo iracionalistinei kryptčiai priskiriamų filosofijų – karteizianizmo ir bergsonizmo. Heideggerio filosofijos požiūriu, abi šios kryptys konceptualiai ir istoriškai kildintinos iš graikiškųjų sampratų (*οὐσία, ἐνέργεια* ir kt.), todėl gretinant Heideggerio mintį su Descartes'o, Bergsono mintimi, atskleidžiama Aristotelio filosofijos haidegeriškosios traktuotės specifika.

Hobbes'o mintis traktuojama kaip konceptualinė grandis tarp moderniosios ir aristotelinės priešastingumo sampratų, o haidegeriškoji hobsiškosios sampratos destrukcija pateikiama kaip priemonė pereiti nuo moderniosios priešasties ir akto sampratos prie haidegeriškai-aristoteliškosios veiksmo kaip darymo, darbo (*Werk*) sampratos.

Visą tyrimą grindžia haidegeriškoji transcendentalinio, arba ontologinio, pasyvumo ir aktyvumo, iracionalumo ir racionalumo, objekto ir subjekto, būties ir esinio vienovės prielaida.

Mokslinis naujumas. Aristotelio filosofijos reikšmė Heideggerio mąstyme lig šiol Lietuvoje buvo nuodugniau neapmąstyta, o platesnėje – tarptautinėje – filosofavimo erdvėje yra suprantama nevienareikšmiškai. Dažniausiai atsietai aptariami vieni ar kiti haidegeriškosios Aristotelio filosofijos interpretacijos aspektai, o disertacijoje siekiama parodyti šių skirtingų aspektų esmingą susietumą. Šitaip atskleidžiama, jog Aristotelių pamatinių sąvokų interpretacija grindžia arba sieja Heideggerio mąstymą kaip visumą. Atskleidžiama haidegeriškojo ekstatinio mąstymo keturnarė struktūra ir tai, jog ji susiformuoja interpretuojant Aristotelio mintį ontologinio skirtumo požiūriu.

Disertacijoje nurodomas pozityvus Leibnizo, Schellingo ir Hegelio įdirbio įnašas į Heideggerio filosofiją ir, skirtingai, nei įprasta, pabrėžiama ne tik laiko, bet ir amžinybės

matmens svarba ekstatiame laiko mąstyme *kaip* Aristotelio filosofijos pamatinių sąvokų interpretacijoje.

Akcentuojama aktyvumo ir pasyvumo vienoviško santykio sampratos kartinė reikšmė. Šiuo požiūriu interpretuojama ir skirtingų aiškinimų bei vertinimų susilaukusi *Būties ir laiko* parankiškumo analizė. Parodoma, jog ji, žvelgiant iš Heideggerio filosofijos visumos perspektyvos, kreipia link aristoteliškųjų sąvokų apmąstymo ontologinio skirtumo ir jam esmingo pasyvumo-aktyvumo vienoviško santykio požiūriu. Nurodoma, jog šis pasyvumo-aktyvumo vienovės principas bendras skirtingų temų – religijos, istorijos, politikos, meno, mokslo, laiko – haidegeriškajam apmąstymui ir vienija jas kaip vienos ontologijos daugeriopą išraišką.

Taip pat disertacijoje prisidedama prie Heideggerio filosofijos terminų tinkamų vertimų į lietuvių kalbą paieškos. Vertimai pateikiami ir aptariami atskirame priede.

Struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, dvi dėstymo dalys (kiekvienoje po tris poskyrius), išvados, literatūros sąrašas ir du priedai.

Pirmojoje dalyje gan glaustai išdėstomos prielaidos ir principai, kuriais remiasi antroje dalyje skleidžiama haidegeriškoji filosofija kaip Aristotelio filosofijos interpretacija. Pirmosios dalies pirmajame, įžanginiame, poskyryje bendriausiais bruožais apibūdinamas Heideggerio ir Aristotelio filosofijos santykis, teigiant, jog Heideggerio filosofija yra Aristotelio filosofijos interpretacija, kuri sykiu yra karteziškosios mąstymo paradigmos kritika. Antrajame poskyryje aptariamos fenomenologinės ir neokantinės Heideggerio mąstymo ištakos, parodant, kaip jos leidžia perimti ir naujai interpretuoti Aristotelio filosofijos principus, sykiu perimant ir transformuojant karteziškąją mąstymo paradigmą. Trečiajame poskyryje nurodomas vokiečių idealizmo filosofijos įnašas į Heideggerio filosofiją, karteizianizmo kritiką ir Aristotelio filosofijos interpretaciją. Čia pabrėžčiau įvedamas istorinis filosofavimo matmuo, esmingas perėjimui nuo moderniojo (karteziškojo) subjektinio mąstymo prie haidegeriškai-aristoteliškojo „kito mąstymo“.

Antrojoje dalyje išsamiau parodoma Heideggerio filosofiją esant Aristotelio filosofijos pamatinių principų interpretacija ir aiškinama jos prasmė. Teigiama, jog ši interpretacija kyla kaip atsakas į istorinę situaciją – karteizianizmo dominavimą – ir teikia galimybę karteziškojo dualizmo įveikai, konkrečiau – tokių jo apraiškų kaip valios ir

intelekto, iracionalumo ir racionalumo, juslumo ir mąstymo, laiko ir erdvės, laisvės ir priešastingumo perskyros arba supriešinimai. Pirmasis poskyris labiau skirtas atskleisti haidegeriškosios interpretacijos iracionalistiniams elementams, antrasis – racionalistiniams, tačiau pirmasis sykiu yra ir iracionalizmo kritika, o antrasis – racionalizmo. Tuo parodomas pačios iracionalumo ir racionalumo perskyros – bendriau, paties karteziškojo dualizmo – nepagrįstumas. Trečiasis poskyris skirtas atskleisti šio dualizmo sandų perskyros ir vienovės galimybes haidegeriškai-aristoteliškajame būties atvėrime. Šiame paskutiniajame disertacijos poskyryje apibendrinamas ankstesnis dėstymas ir grįžtama prie to, kas bendriausiais bruožais nurodyta įžanginiame pirmosios dalies poskyryje, taip apytikriai vaizduojant haidegeriškąją „ateitiško grįžimo į save“ struktūrą. Be to, disertacijos dėstymui esminga tai, kad atskiri skyriai, poskyriai ir pastraipos, panašiai kaip vieno akordo garsai ar vieno muzikinio kūrinio taktai, nurodo vieni kitus ir geriausiai skamba ne pavieniui, o kaip visuma. Formalaus nurodymo, parankiškumo-priešrankiškumo skirties, būties ir laiko vienovės giminingos temos, kylančios iš haidegeriškosios Aristotelio interpretacijos, pereina viena į kitą, o Heideggerio mąstymo santykis su kitų mąstytojų (Leibnizo, Kanto, Bergsono, Schellingo, Husserlio ir kt.) filosofijos elementais aptariamas varijuojant šiomis temomis, taip sykiu parodant ir paslepiant pamatinį ekstatiškumo principą, kuris yra haidegeriškai-aristoteliškosios filosofijos esmė.

Prieduose pateikiami paaiškinimai, padedantys geriau suprasti disertacijos turinį ir jo dėstymą: pagrindinių terminų vertimai ir jų paaiškinimai (pirmasis priedas) ir schemiškas haidegeriškojo mąstymo struktūros specifikos ir skirtingų elementų sąryšių išdėstymas (antrasis priedas).

Išvados

1) Heideggerio filosofijai esminga ne dualistinio, bet vienoviško, ir ne kognituojančiu subjektu grindžiamo, bet iš būties kildinamo, mąstymo dvejopa pastanga, todėl ji formuojasi kaip karteziškosios filosofijos, kurios du esminiai bruožai yra dualizmas ir subjektizmas, kritika. Vienoviško ir būtiško mąstymo paradigma atrandama Aristotelio filosofijoje bei jai gimininga laikomoje ikisokratikų filosofijoje, ir jas siekiama interpretatyviai perimti atsižvelgiant į XX a. karteizianizmo dominavimo kontekstą.

Kartezianizmo istorinė ir konceptualinė ištaka taip pat atrandama graikų mąstyme, todėl karteziškosios ir haidegeriškosios filosofijos santykis apibrėžiamas remiantis dvejomis graikų ontologijos interpretacijos galimybėmis: kadangi ontologinis skirtumas graikuose tik implikuojamas, bet neeksplikuojamas, tai, pirma, joje susiformuoja dualizmo ir subjektizmo, besiremiančių šio skirtumo užmarštimi, istorinė ir konceptualinė prielaida, antra, eksplikuojant graikų mąstymą ontologinio skirtumo požiūriu, reflektuojamas karteziškosios filosofijos pagrindas ir ji transformuojama taip, jog taptų vienviškų būties mąstymu. Toks mąstymas tiek kaip visuma, tiek atskirų aspektų požiūriu formuojasi perimant Aristotelio filosofijos sampratas, atsižvelgiant į jų giminingumą ikisokratiškajai filosofijai, kuri pati savo ruožtu interpretuojama ontologinio skirtumo rakursu.

2) Heideggerio filosofijos metodas – formalus nurodymas, vėliau tampantis egzistencialine analitika, vėliau tampa išsiklausymu į būties kalbą – atsiranda kaip alternatyva karteziškajam techninio metodiškumo reikalavimui. Jis susiformuoja *kaip* Aristotelio filosofijos interpretacija, o pati ši interpretacija *yra* Heideggerio filosofija. Kertinis Heideggerio įnašas į filosofiją yra pats šis metodas, tai yra pats jo suformuluotas mąstymo būdas, kuris yra ir jo filosofijos esminė žinia: būties ir mąstymo vienovės (*τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι*) ketunarė-ekstatinė struktūra. Ši struktūra suformuluojama *kaip* graikiškosios filosofijos (Parmenido ir kt.) esminės išvalgos gražinimas, ypač atsižvelgiant į Aristotelio filosofiją, kurioje ši išvalga esanti aiškiausiai išsakyta, tai yra kaip aristoteliškojo *δύναμις* ir *ἐνέργεια* santykio, arba *οὐσία* supratimo iš *κίνησις* horizonto, rekonstrukcija ontologinio skirtumo požiūriu.

3) Interpretuodamas Aristotelio vienvišką pasyvumo-aktyvumo mąstymą, Heideggeris tęsia hegeliškąją karteziškosios bei galilėjiškosios-niutoniškosios materijos pasyvistinės traktuotės kritiką. Jo filosofijoje perimami karteziškosios metafizikos ir moderniojo mokslo rezultatai, bet jie naujai interpretuojami vienviško būties mąstymo horizonte, reflektuojant ir transformuojant juos grindžiančią absoliutaus aktyvumo ir absoliutaus pasyvumo santykio prielaidą. Haidegeriškoji kartezianizmo kritika kyla iš nedualistinio ir nesubjektinio Dasein buvimo horizonto, suprantamo analogiškai graikiškajam vienviškam Aristotelio pamatinių sąvokų – *οὐσία*, *δύναμις*, *ἐνέργεια* ir kt. – kilmės

horizontui. Dėl ontologinio skirtumo užmaršties, pastebimos jau graikų mąstyme, moderniojo radikalizavimo *οὐσία* imama traktuoti subjektiškai, ir šis traktavimas įgyja tris giminingus karteziškojo dualizmo pavidalus: karteziškojo-galilėjiškojo mechanizmo, bergsoniškojo-(anti)galilėjiškojo voliuntarizmo, galilėjiškojo-hobsiškojo-lokiškojo empirizmo/formalizmo. Būties mąstymas kaip būtiška-vienoviška (ekstatinė) *οὐσία* traktuotė leidžia apibrėžti santykį tarp ekstatiškai-laikiškai suprasto aristoteliškojo ir techninio-procesualaus karteziškojo-galilėjiškojo būties atvėrimo kaip santykį tarp būties prisiminimo ir būties užmaršties.

4) Haidegeriškosios filosofijos metodas formuojasi interpretuojant Aristotelio filosofiją, o pati ši interpretacija remiasi šiuo metodu. Hermeneutinis, arba ontologinis, ratas yra esminis, nes tik per jį pasirodo dialektiška mąstymo ir būties, laikiškumo ir pastovumo vienovė. Haidegeriškojoje Aristotelio sąvokų interpretacijoje iš Dasein laikiškojo horizonto perimama ir modifikuojama Hegelio dialektiška aristoteliškosios *ἐνέργεια* pokarteziškoji interpretacija kaip subjektiškumo ir sykiu jo istorinės dialektikos samprata. Kaip ir Hegelio sampratoje, Heideggerio aristoteliškųjų sampratų interpretacijoje, kitaip nei pačiam Aristoteliui, tampa nesvarbi teorijos ir praktikos skirtis ir įvedama istoriškumo dimensija. Tačiau, kitaip nei Hegelio sampratoje, kurioje išryškėja karteizianizme glūdinti techninio progresizmo ir voliuntarizmo prielaida, Absoliutą suvokiant kaip sąvoką, arba savižiną, ir nepaliaujamą veiklumą, haidegeriškojoje Dasein ir istoriškumo sampratoje pabrėžiamas *ἐνέργεια* santykis su *δύναμις*. Taip į hegeliškąją trinarę dialektiką įtraukiamas ketvirtasis struktūros narys, nurodant nepaslėpties ir paslėpties vienovę bei veiklumo ir rimties vienovę. Todėl tiek karteziškosios paradigmos į žinojimą, arba teoriją, orientuota pusė, tiek josios į veiklumą, arba praktiką, orientuota pusė pakeičiamos teorijos ir praktikos vienovės paradigma (būties mąstymu). Ekstatinis *οὐσία* bei *ἐνέργεια* suvokimas numano būtiškąją trijų struktūros narių vienovę, o bet koks suvokimas, numanantis pirmesnę jų išskaidą, suprastinas kaip būties užmaršties pavidalas.

5) Haidegeriškai-aristoteliškame mąstyme atsisakoma moderniosios atomistinės-skaidančios esmo traktuotės. Perimant leibniziškąją monadologiją kaip analitinio-geometrinio būties atvėrimo kritiką, atveriamą galimybę modernybės kontekste įsisavinti

Aristotelio *ἐνέργεια* sampratą, sykiu santykį tarp karteziškojo ir haidegeriškai-aristoteliškojo mąstymo suprantant per Platono ir Aristotelio filosofijų santykio interpretaciją. Atsisakoma nuo dualizmo pavidalų, istoriškai ir konceptualiai kildinamų iš platoniškojo *χωρισμός*, ir pereinama prie laikaerdviškojo (ekstatiškojo) Dasein mąstymo *kaip* aristoteliškojo *οὐσία* supratimo iš *κίνησις* ir *σώματα* horizonto interpretatyvios rekonstrukcijos. Ekstatinis telkiančio vienio, apofatiškai būnančio iki skaičiaus, mąstymas susiformuoja *Būtyje ir laike* ir vėliau vis gilinant reikmeniškumo apmąstymą, kuriuo pateikiama Aristotelio filosofijos (ir jos graikiškojo horizonto) interpretatyvi rekonstrukcija, suteikianti pamatą skaidančiu būties atvėrimu neparemtai ontologijai.

6) Skaidantis būties atvėrimas kildintinas iš būties *kaip* sąvokos supratimo, o šis savo ruožtu – iš platoniškojo būties kaip *εἶδος* atvėrimo. Iš jo kyla ir mąstymo skaida į atskiras temas, labiau išryškėjanti aristoteliškajame mintijime. Šios tendencijos radikalizavimas modernybėje yra vienodai pirmapradis su būties ir esinio skirtumo radikalizavimu (būties užmarštimi). Haidegeriškajai ekstatinei ontologijai, kuri formuojasi vakarietišką aristoteliškąją konceptualinę ontologiją išaknijant (ne atmetant, bet išsaugant!) į jos ikisokratiškąsias (ikieidiškąsias) ištakas, aiškinamas būties ir esinio (kaip skirtingų) vienovės požiūriu, esmingas atskirų temų susietumas, o jas kaip tik ir sieja joms bendra ekstatinės ontologijos struktūra. Heideggerio filosofijoje visas dėmesys sutelkiamas į būties prasmės klausimą ir ketunarės ekstatinės struktūros brandinimą, *iš pažiūros* ignoruojant atskirų filosofijos sričių – etikos, politikos filosofijos, istorijos filosofijos, gamtos filosofijos, logikos, epistemologijos, metafizikos – tyrimus, todėl, kad ekstatinis mąstymas galimas tik kaip neskaidantis būties atvėrimas ir jau suponuoja vienodai pirmapradžiai atskirų sričių prielaidų ir paties jų atskirtumo prielaidos transformaciją ir telkia jas viename ekstatiname mąstyme (būties prisiminime).

7) Būties mąstymui, kaip ir šėlingiškajai *Abgrund* ir *δύναμις* sampratai, esminga individualizuojanti krikščioniškoji *creatio ex nihilo* patirtis: tik dėl jos galimas haidegeriškasis Aristotelio filosofijos interpretavimas ontologinio skirtumo rakursu. Sykiu haidegeriškai-aristoteliškasis būties mąstymas skleidžiasi interpretatyviai perimant ikisokratiškąją *φύσις* sampratą, taip pat suprantamą ontologinio skirtumo rakursu. Šiuo

būdu būties ir laiko vienovės horizonte suartėja krikščioniškosios ir graikiškosios dieviškumo atvertys. *Abgrund*, arba būties kaip vienio, apofatiškai būnančio iki skaičiaus, mąstyme tampa neprasminga skirtis tarp poli-teizmo ir mono-teizmo, išsaugant antrajam būdingą individualumo principą, bet jį mąstant anapus karteziškųjų subjekto ir objekto, dvasios ir materijos, dvasios ir gamtos perskyrų. Todėl nekarteziškame Dasein mąstyme padedami transcendentaliniai, arba ontologiniai, pamatai religijai, suliejančiai krikščioniškuosius ir klasikinius elementus, apie kurios reikmę pokartezinėje epochoje dar XIX a. ankstyvuoju savo kūrybos periodu kalbėjo nedualistinį aristotelišką mąstymą vystęs Hegelis.

Publikacijos disertacijos tema

1. „Parankiškumas kaip būties mąstymo anticipacija M. Heideggerio *Būtyje ir laike*“ // Problemos, 2012, nr. 81, p. 17-32. Vilnius: VU leidykla. ISSN 1392-1126.
2. Stasiulis, N., 2013. Heidegeriškoji οὐσία interpretacija kaip atsakas į bergsonišką klasikinio mąstymo kritiką. // Problemos, 2013, nr. 83, p. 73-85. Vilnius: VU leidykla. ISSN 1392-1126.

Asmeninė informacija

El. paštas: nerijus.ok@gmail.com

Išsilavinimas

1993-2002: Alytaus „Volungės“ vidurinė mokykla.

2002-2006: Vilniaus universiteto Filosofijos bakalauro kvalifikacinis laipsnis. Bakalauro darbas „L. Wittgensteino kalbos žaidimo idėjos įtaka mokslo filosofijai“.

2007-2009: Vilniaus universiteto Filosofijos magistro kvalifikacinis laipsnis. Magistro darbas „L. Wittgensteino vėlyvosios filosofijos antiscientizmas“.

2009-2013: Filosofijos doktorantūros studijos Vilniaus universitete, Filosofijos katedroje.

Pedagoginio darbo patirtis

2010-2012: Filosofijos įvado kurso seminarai Vilniaus universitete.